

ספר
מעדני
יואל

פרשת משפטים

יז"ל ע"י מערכת
הוצאת אור חיים

Mechon@ohrchaim.com
718-930-7443

דפוס המעתיק
170 Ross St. Brooklyn NY 11211
718.782.1391

KolSatmar.com

ספר מעדני יואל

פרשת משפטים

בו נקבצו ובאו דברות קודש וניצוצי אורה, אשר שמענו ונדעם
מרכינו הקדוש והטהור האדם הגדול בענקים

מרן יואל טייטלבוים זצוק"ל
אבדק"ק סאטמאר וגאב"ד ירושלים תובב"א

פרשת יתרו • תשפ"ו לפ"ק

תוכן הקונטרס

א: גודל הזהירות שלא יקל אדם בדיני ממונות לשלוח יד בממון
חכירו [יג] ב: העמלים בתורה אינם צריכים להתייגע בזיעת אפם
לצורך פרנסה [יד] ג: בני ישראל יכולים בכח הלימוד בתורה
הקדושה לפטור את נפשם מכל מיני דינים ויסורים [ה] ד: הזהירה
תורה להתרחק מן השקר יותר מכל איסורים שבתורה כי מי שהוא
לקוי בשקר יתערב השקר בכל מצות ומעשים טובים [ו] ה: יש
להתרחק מן הרמאים למען לא נצטרך להגיע להיתר להשתמש
במדת השקר [ז] ו: המהפכים דברי אלקים חיים משתמשים
במצות התורה שלא במקומם הראוי [ח] ז: כאשר האדם הולך
לעסוק ולהרוויח מעות יקדים בדעתו ומחשבתו שבממון זה יחזיק את
התורה הקדושה [ט] ח: עשירות הנמשכת מידו של הקב"ה בעצמו
לא שייך לגרום שום דבר רע [יב] ט: ע"י התקשרות כל ישראל
ביחד נשפע עשירות [יג] י: הסימן על הגאולה העתידה שמתחילה
יבוא אליהו הנביא לבשר את הגאולה [טו] יא: העובדים את השי"ת
זוכים לשמירה עליונה מן השמים שריבוי אכילה לא יזיק להם ולא
יבואו על ידם לשום מחלה שבעולם [יז] יב: כדי שיוכל האדם
להורות לבניו ולתלמידיו את דרך ה' צריך להתברך בעשירות גדולה
כדי שיתקבלו דבריו בלבבם [יח] יג: כדי שיתקיימו המוסדות
כראוי יתברכו אנשי שלומינו בשפע עשירות רב [יט] יד: על
ידי סיוע לת"ח העוסקים בתורה להחזיקם ולהחיותם בכבוד יחשב
לנו בזה כאילו קיימנו את כל מצות התורה [כ] טו: מי שמקיים
את מצות הבורא באהבה ובחשק ובשמחה לאחר שעלה בידו לקיים
את המצוה משיג יותר ומשתוקק יותר [כא] טז: בעת שלא עלה
ביד האדם להכין עצמו לקיים מצוה כראוי יזהר לקיימה בלי חשק
וקיום המצוה יוליד בלבו רשפי אש של אהבה להרגיש בה מתיקות
ועריבות [כב] יז: כאשר ניכר על האדם בעסקו בשווקים ורחובות
שלפני זה היה יושב בבית המדרש ועוסק בתורה הרי זה מקדש שם
שמים יותר מן העוסקים בתורה [כג]

פרשת משפטים

א

גודל הזהירות שלא יקל אדם בדיני
ממונות לשלוח יד בממון חברו

אני ה' שונא גזל בעולה (עיין סוכה ל.),
וכן מצינו בכמה מצות האריך הכתוב
לכתוב בהם 'לכם', ופירשו חכמינו ז"ל
שהכוונה היא שיהיה משלכם ולא משל
אחרים (עיין פסחים לח. סוכה כז:).

אשר על כן, מפאת גודל הנחיצות
שיש לעורר את לב האדם
להזהר בדבר שלא יקל בנפשו לזלזל
בעניני ממונות חלילה, גלל בן הקדימה
תורה לכתוב מיד לאחר עשרת הדברות
את פרשת המשפטים שבו נתבארו את
כל עניני דיני ממונות שבין אדם לחברו,
כדי לעורר בכך את שימת לבבנו
להזהר בכל דיני ממונות כפי הראוי.

(קדושת יואל בפרשתן בהערה)

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם
(כא, א). הנה פרשת המשפטים
היא פרשה הראשונה הכתובה מיד
לאחר עשרת הדברות, וראוי לתת לב
להתבונן במעמו של דבר.

אכן אפשר לומר בפשטות בביאור
הענין, כי הנה מודעת זאת גודל
הנחיצות שצריכים להזהר בדיני
ממונות בין אדם לחברו, שלא יקל
בעיני האדם לשלוח ידו בממון השייך
לחברו, שהרי מצינו בתורה כל כך
הרבה מצות ואזהרות התלויות בדבר
זה, ואף בעת שהאדם רוצה לקיים אחת
ממצות הכורא יש לו להזהר להיות נקי
כפיים ולא יתערב בו נדנוד של גזל
ח"ו, כענין שאמר הכתוב (ישעיה סא, ח)

ב

העמלים בתורה אינם צריכים להתייגע
בויעת אפים לצורך פרנסה

שנאמר (משלי ט, ה) לכו לחמו בלחמי,
שכן האמת הוא אשר הבנת התורה על
בוריה עולה מתוך יגיעה רבה, וגם זה
הוא מה שגרים החטא של עין הדעת,
שעל ידי כך נעשה מסך המכדיל בין
האדם לקונו ומפאת כן צריך האדם
לעמול ולהתייגע הרבה למען יעלה בידו
להבין דברי תורה כראוי.

נמצא עולה מן האמור, שאותם בני
אדם העמלים בתורה יוצאים
בכך את ידי חובתם לקיים מה
שנאמר בזיעת אפך תאכל לחם, ושוב
אינן צריכין לעמול על אודות פרנסתם
הנשמי. וזהו שאמרו חכמינו ז"ל (אבות פ"ג
מ"ה) כל המקבל עליו עול תורה, להיות
עמלים בתורה ומתוך כך כבר נתקיים
הגזירה של בויעת אפך תאכל לחם, גלל
כן מעבירין ממנו עול מלכות ועול
דרך ארץ, ושוב אינן צריכין להתייגע
לצורך הפרנסה. עכ"ה.

וזה אפשר לומר הכוונה בדברי רש"י
ז"ל, אמר לו הקב"ה למשה, לא
תעלה על דעתך לומר אשנה להם
הפרק וכו', ואיני מטריח עצמי להבינם
טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר
תשים לפניהם, בשולחן הערוך ומוכן
לאכול לפני האדם. כלומר שאם האדם
יטריח את עצמו לעמול ולהתייגע

ואל"ה המשפטים אשר תשים לפניהם.
כתב רש"י ז"ל, אשר תשים
לפניהם, אמר לו הקב"ה למשה, לא
תעלה על דעתך לומר אשנה להם
הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים וכו',
ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי
הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר תשים
לפניהם, בשולחן הערוך ומוכן לאכול
לפני האדם. ע"כ. הנה ראוי לתת לב
להבין הכוונה בדברי רש"י ז"ל, במה
שמדמה ענין זה לשולחן הערוך המוכן
לאכול דייקא.

ואפשר לומר בביאור הכוונה על פי
מה שכתב ק"ז זללה"ה
בישמח משה (פרשת בשלח ד"ה במדרש
ויבא עמלק), כי חנה מודעת זאת שהאדם
צריך להתייגע ולעמול הרבה להמציא
לנפשו לחם לאכול, והוא מפאת הגזירה
שגזר הבורא ב"ה לאחר החטא של עין
הדעת, כפי מה שנאמר בתורה (בראשית
ג, יט) בויעת אפך תאכל לחם, זאת
היא הסיבה שמוטל על האדם להתייגע
ולעמול בויעת אפים למען יעלה בידו
להמציא טרף לבני ביתו.

אכן האמת הוא שאותם בני אדם
העמלים בתורה יכולים לצאת
בכך ידי חובתם, שכן האמת הוא שגם
התורה הקדושה קרויה לחם, כענין

בזיעת אפך תאכל לחם כפי פשוטו של מקרא להתייגע על עסק הפרנסה, שהרי כבר יצא ידי חובתו בעמילות התורה.

(טיב לבב פרשת משפטים)

בלימוד התורה הקדושה, ויטריח עצמו להבין את המכוון בכל משפטי התורה, על ידי כך תהיה פרנסתו מזומנת לפניו כשולחן הערוך ומוכן לאכול, כי אינו צריך לקיים בנפשו הגזירה של

ג

בני ישראל יכולים בכח הלימוד בתורה הקדושה
לפטור את נפשם מכל מיני דינים ויסורים

שלא יצטרכו להגיע לידי כך שיבוא נגעים עליהם, והוא על ידי שיעסקו בפרשת נגעים הכתוב בתורה הקדושה, והלימוד בתורת נגעים יחשב להם כאילו כבר בא עליהם נגעים בפועל.

והיינו כעין מה שמצינו אצל הקרבנות שנאמר בתורה (ויקרא ז, לו) זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם, ודרשו רבותינו ז"ל (מנחות ק"ג) שכל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם, ע"כ. כך יש לומר לענין הנגעים, שכאשר איש ישראל יעסוק בתורה בפרשת נגעים יצא בכך את ידי חובתו בעניני הנגעים, ומתוך כך יכולים להפטור מכל נגעים שבעולם, כי יחשב לו העסק בפסוקי התורה כאילו כבר באו עליו הנגעים בפועל. ברם כל זה שייך רק לבני ישראל העוסקים בתורה הק',

ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם. במדרש רבה (שמו"ר ל, ט) אשר תשים לפניכם ולא לפני עכו"ם, הדא הוא דכתיב (תהלים קמז, יט-כ) מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום. ע"כ. וצריך ביאור הכוונה.

ואפשר לפרש את המכוון, על פי מה שאמרתי לבאר את דברי המדרש בפר' תזריע (ויקרא רבה טו, ד) בשעה ששמעו ישראל פרשת נגעים נתייראו, אמר לו הקב"ה הללו לאומות העולם ואתם לאכול ולשתות ולעסוק בתורה. ע"כ. והוא תמוה.

אכן אפשר לומר הכוונה, כי הנה בני ישראל היו יראים שמא יבוא עליהם הנגעים בפועל, על זה ניחם אותם הקב"ה כי יש להם עצה טובה הא כיצד יעלה בידם לשמור את נפשם

לפטור את נפשם מכל מיני עונשים ודינים על ידי לימוד התורה הקדושה, לא כן אצל אומות העולם שלא שייך כלל לומר עליהם שיעסקו בתורה הק', ויהא נחשב להם הלימוד כאילו כבר נתקיים הדבר בפועל.

וזהו שאמרו במדרש הה"ד מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטי ישראל, כלומר שרק לבני ישראל נתן הקב"ה עצה זו שיעסקו בדברי תורה בחוקיו ומשפטי, וזאת יחשב להם כאילו נתקיים הדבר בפועל, ויצאו בכך ידי חובתם בכל עניני הדינים והיסורים, לא עשה כן לכל גוי, ר"ל שהקב"ה לא נתן לאומות העולם עצה זו שיחשב אצלם העסק בתורה כמעשה בפועל, ומשפטים כל ידעום, שהם אינם יוצאים את ידי חובת המשפטים והדינים בכח הידיעה בלבד, אלא צריך שיבואו עליהם הדינים והעונשים בפועל דייקא.

(טוב לבב פר' משפטים)

מה שאין כן אומות העולם שלא ניתן להם את התורה, גלל כן אין להם עצה ותחבולה להנצל מן הננעים הצריכים לבוא עליהם.

ועל דרך זה אפשר לומר את הכוונה במה שאמר הכתוב ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, כי הנה 'משפטים' מורה על דינים ועונשים ה", ועל זה אמר הכתוב ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, כלומר שיצאו ידי חובת היסורים והמשפטים באמצעות העסק בלימוד תורתנו הקדושה בעניני המשפטים והדינים, ושוב לא יהיה צורך שיחול עליהם הדינים והעונשים בפועל, כי כבר יצאו ידי חובתם על ידי העסק בתורת המשפטים, וזה יחשב להם כאילו כבר באו עליהם המשפטים בפועל.

ועל זה דרשו חכמינו ז"ל לפניהם ולא לפני עכו"ם, כלומר שרק בני ישראל יש להם עצה זו שיכולים

הזהירה תורה להתרחק מן השקר יותר מכל איסורים שבתורה כי מי שהוא לקוי בשקר יתערב השקר בכל מצות ומעשים טובים

בשום איסור אחר ציווי מפורשת ומיוחדת בתורה הקדושה לעשות הרחקות שלא יבוא האדם לעבור על

מדבר שקר תרחק (כג, ז). הנה ראוי להתבונן במה שהחמירה תורה להתרחק מן השקר, אשר לא מצינו

מה שאין כן מי שדבוק במדת השקר ח"ו, אז כל פעולה ותנועה אשר יעשה האדם יתערב בה כח השקר רח"ל, 'די מדה פון שקר איז דאך שולט אויף אלדינגס', ובהיות כן כל המצות אשר יעשה יתערב בתוכם מכח השפעת השקר, ועל ידי כך יתקלקל כח המצוה, כיון שכל מה שאדם עושה בכח השקר אינו נחשב מאומה, 'וואס מ'מוט, אז ס'איז נישט אמת איז דאך עס נישט אמת, איז דאך עס גארנישט'.

גל"ז כן מה מאד ראוי להתעורר ולהזהר במדת האמת, כי האמת היא יסוד היסודות, וכן אמרו חכמינו ז"ל (שבת נה:): חותמו של הקב"ה אמת, משום כך החמירה תורה יותר במדת השקר, וצותה בפרטיות לעשות הרחקות בדבר שלא נבוא לידי שקר, מה שלא מצינו כן בשום איסור אחר.

(ס"ג פרשת תולדות שנת תשט"ו לפ"ק)

גוף האיסור, 'דא ביי שקר איז דעם איינציגע פלאץ וואס שטייט "תרחק" אין דער תורה הקדושה, אז די תורה הקדושה הייסט מאכן הרחקות, דיא הרחקות וואס א איד מאכט זיך פון שקר דעם איז מבוואר אין פסוק בפירושו'. וראוי לתת לב להבין את הענין בזה, מפני מה נשתנה האיסור של שקר לגריעותא יותר משאר כל האיסורים שבתורה, שרק בדבר זה החמיר הכתוב לצוות עלינו להתרחק ממנו יותר משאר כל האיסורים שבתורה.

אכן אפשר לומר בביאור הענין, כי הנה מי שהוא לקוי במדת השקר הרי זה גורם נזק עצום לנפשו יותר משאר כל איסורים שבתורה, כי הנה בכל עבירות שבתורה אם עבר אדם על איזה איסור ח"ו, ואחר כך הוא רוצה לקיים איזה מצוה, אזי אין השפעת העבירה מתערבת עם המצוה, הואיל כי העבירה אינה מסוג המצוה כלל.

ה

יש להתרחק מן הרמאים למען לא נצטרך להגיע להיתר להשתמש במדת השקר

היתר להשתמש במדת השקר, וכגון במקרה שיש לאדם עסק עם רמאי, יש לו היתר להתנהג עמו ברמאות, למען

ואפשר לומר עוד בביאור כוונת הכתוב מדבר שקר תרחק. כי הנה באמת מצינו שיש לפעמים איזה

צריך להיות לו דעת תורה אמיתית למען יוכל לשקול ולהבחין בשכלו ולירד לעומקן של דברים להתנהג כדת של תורה בלי שום מכשול וטעות ח"ו.

אמנם נראה לומר עוד, כי מאחר שמדת השקר גורם נזק לנפש האדם, אשר על כן דרך הישר לפני איש הוא שיתרחק מחברת אנשים רמאים, כדי שלא יצטרך להגיע לידי כך להתיר לנפשו להשתמש עם מדת השקר.

וְלִפִּי זֶה יֵשׁ לֹמֵר הַכוּוֹנֶה בְּמֵה שֶׁהִזְהִיר הַכְּתוּב מִדְּבַר שֶׁקֶר 'תרחק', רצה לומר תתרחק מן אנשים רמאים אשר על ידם תצטרך להגיע להיתרים להשתמש עם מדת השקר, 'ואלסט דרך פון דעם דערווייטערן, ואלסט נישט צוקומען צו אואלעכען וואס דו וועסט האבן א היתר צו זאגן שקר', על כן ראוי להתרחק ולברוח מתחלה וראש מכל אותם הרמאים, כדי שלא יצטרך לבוא להיתר לנפשו לומר שקר. (ס"ג פרשת תולדות שנת תשט"ו לפ"ק)

יוכל להציל את נפשו ממנו. כפי מה שאמרו בגמרא (מגילה יג:) על הפסוק (בראשית כט, יב) ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא, וכי אחי אביה הוא, והלא בן אחות אביה הוא, אלא אמר לה מינסבא לי, אמרה ליה אין, מיהו אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה, אמר לה אחי אנא ברמאות, אמרה ליה ומי שרי לצדיקי לסגויי ברמיותא, אמר לה אין (שמואל ב' כב, כז) עם נבר תתבר ועם עקש תתפל. ע"כ. הנה מבואר מזה, שאם יש לאדם עסק עם רמאי יש לו היתר להתנהג עמו ברמאות.

אכן האמת כי צריך להיות לאדם דעת גדול לשקול בשכלו משקל הראוי עד כמה צריכים להתרחק מן השקר, ואימתי מותר לדבר שקר, 'מען מוז האבן דערויף א גרויסן דעת תורה', שהרי הכתוב אומר מדבר שקר תרחק, והרי הרחקה פירושה להתרחק מדבר המותר כדי שלא לבוא לידי איסור, ואם כן כאשר יבוא האדם למצב כזה שיש לו היתר להשתמש עם השקר,

זה וכי אנשים צדיקים המה לוקחי שוחד, והנה רש"י ז"ל כתב על

כי השוחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים (כג, ח). לכאורה תמוה על

הללו הם דברים המצודקים שהם מצות הכתובות בתורה הקדושה.

והנה אותם האנשים המסלפים דברים המצודקים משתמשים במצות אלה שלא בזמנם הראוי ושלא במקומם הראוי להם, כי הנה כשהדבר נוגע לאפיקורסים מנאצי השי"ת אשר מצד הדין אסור לאהוב אותם ומצוה לשנאותם, אזי הם אומרים שיש לקיים בהם מצות אהבת ישראל, ואילו כלפי יהודים הכשרים וחרדים לדבר ה' הם שופכים לעג בוז וקלון, 'זועזע' מ'שמועס'ט פון ערליכע אידן שיט ער פייער שוועבל און פער, ער איז מכניע און רייסט אויס', וכן כאשר מתריעים וזועקים מרה על מה שעוקרי תורה מטמאים את הארץ, אזי הם טוענים ואומרים שהרי יש מצוה של חיבת הארץ.

נמצא עולה מן האמור שכל אלו הדברים הם באמת דברים המצודקים, 'אלעס' איז אמת, דעס וואס דו זאגסט אהבת ישראל איז דברים המצודקים, און דעס וואס דו זאגסט ווידעראום מ'דארף זיך קריגן מיט שונאי ציון, אזוי ווי זיי זאגן שוין די שונאי ישראל, אמת ויציב, ס'איז דברים המצודקים, ובודאי ראוי לכל אדם להזהר לשמור לעשות ולקיים את כל מצות שבתורה בלי שום יוצא מן הכלל, מ'דארף וויסן דעם חומר איסור פון לשון הרע און פון קנאה און פון שנאה און מ'דארף האבן אהבת ישראל, אלדינגס איז אמת ויציב'.

אומרו ויסלף דברי צדיקים דברים המצודקים משפטי אמת. ולכאורה קשה על זה וכי איך יתכן לסלף את דברים המצודקים, כי ממה נפשך אם הוא יכול לסלף את הדברים שוב הרי לא ניתן לקרות דברים כאלה שהם בגדר דברים המצודקים, ואם עדיין הוא אומר דברים המצודקים אם כן איפוא אינם יכולים להיות דברים מסולפים, 'זאגט ער קרום איז דאך עס נישט קיין דברים המצודקים, זאגט ער דברים המצודקים איז דאך עס נישט קרום'.

אכן נראה לומר ביאור הכוונה על פי מה שאנו רואים בימינו אלה שמשתמשים כסדר עם התורה הק' שלא במקומם הראוי. לדוגמא, הנה ידוע גודל מעלת אהבת ישראל שהיא מצוה הכתובה בתורה שכן נאמר (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך וכן נאמר (שם, יז) לא תשנא את אחיך בלבבך, הרי שהיא מדה גדולה וחשובה בתורה, 'מען דארף האבן מסירות נפש צו מקיים זיין מצות אהבת ישראל'. וכמו כן ידוע גודל מעלת חיבת ארץ ישראל, שכן נאמר בתורה (דברים יא, יב) ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה, גם ידוע חומר האיסור של לשון הרע, כאשר הוא מבואר בכמה מקומות בדברי רבותינו ז"ל. אכן לעומת זאת נצטוינו בתורה להתרחק מן הרשעים ולהתקוטט עמהם, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קלט, כא) הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט. הנה אין ספק שכל הדברים

החרדים לדבר ה', ואילו לדבר ולמחות בעוקרי תורה היא מצוה גדולה, וכן יש מצוה גדולה של חיבת הארץ אבל אין הכוונה בכך לחפות על אותן הרשעים המטמאים את הארץ רח"ל.

(במסיבה השנתית של התאחדות הרבנים, יום א' פרשת ויקרא שנת תשכ"ה לפ"ק)

אלא החסרון הוא בדבריהם שהם לוקחים את הדברים המצודקים ומסלפין אותם דהיינו שמשתמשין בהם שלא במקומם הראוי כלל, שכן מצות אהבת ישראל היינו לאהוב כל איש ישראל שומר תורה ומצות ולא פושעים ועוקרי תורה, וכן יש איסור חמור לדבר לשון הרע נגד יהודים

כאשר האדם הולך לעסוק ולהרוויח מעות יקדים בדעתו ומחשבתו שבממון זה יחזיק את התורה הקדושה

תבואתו, הוא בודאי מקדים בדעתו ובמחשבתו אשר בממון זה יחזיק את התורה הקדושה, 'א איד אז ער גייט מאספ זיין תבואה ברויך ער דאך אינזין האבן, וואס כ'וועל קענען וועל איך פון דעם מחזיק זיין די תורה הקדושה, א איד וואס איז עושה רצונו של מקום, און ער האט אינזין תורה, ער האט אינזין אידישקייט, אז ער גייט פארדינען עפעס געלט האט ער אינזין איך וויל פון דעם מחזיק תורה זיין'.

ומאחר שיש לו לאדם מחשבה טובה זו, הרי זה נחשב אצל השי"ת כאילו כבר עשה כן בפועל, ועל ידי כך הוא ממשיך חסדים ורחמים בעולם, ומתוך כך מתהפך מדת הדין למדת

ש"ש רגלים תחוג לי בשנה וגו', וחג האסיף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה (כג, יד-טז). הנה יש לדקדק למה קרא הכתוב את חג הסוכות בשם זה 'חג האסיף' על שם אסיפת התבואה, כי לכאורה תמוה הדבר וכי איזה רבותא יש בכך שמאספים את כל התבואה ומביאים אותו אל תוך הבית, עד שהתורה הקדושה קורא בכך את שמו של החג 'חג האסיף', כי הלא ישנם בחג הסוכות עוד כמה ענינים רוחניים גבוהים, ויותר היה ראוי לקבוע את שם החג על שמם.

אמנם ביאור הכוונה היא, כי הנה בעת שיהודי הולך לאסוף את

כי מאחר שכל העולם נברא בשביל התורה, 'דער תכלית פון די וועלט איז דאך די תורה הקדושה, ווער שמועסט נאך תינוקות של בית רבן, אם כן היה ראוי שיתקיים התלמוד תורה מעצמו.

אכן נראה שהבורא כל עולמים עשה כן במיוחד, שלא יהיה לנו היכולת להקים תלמוד תורה באופן אחר, למען תהיה מצורפת מדת החסד עם התורה הקדושה, 'דער בורא כל עולמים האט אזוי באשאפן אז דאס זאל אויספעלן, כדי אז פאר דער תורה הקדושה זאל מען האבן מדת החסד, כי על ידי מדת החסד יתקיים העולם בכח התורה הקדושה.

יעזור השי"ת שבזכות תומכי תורה יתרבה השפעת החסד בעולם, ועל ידי כך נזכה למדת השמחה באמת, 'ווי כ'האב פריער געזאגט דעם ברענגט דאך דאס, ס'זאל מאקע זיין א זמן שמחה, ס'זאל זיין א שמחה אמיתית, מ'זאל במהרה זוכה זיין אלע אינאיינעם צו זען ישועת ישראל, מקבל זיין פני משיח צדקינו בקדושה ובטהרה ובשמחה ובנחת'.

(יום א' פרשת כי תבוא שנת תשכ"ג
לפ"ק במאנטריאל, אצל מסיבה
להחזקת מוסדות יטב לב בארה"ק)

הרחמים, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (שמות רבה מא, א) גדול כח מתנת עניים שמהפך מדת הדין למדת הרחמים. ע"כ. מה גם מי שגומל חסד לעוסקים בתורה הק', ועיקר חשיבות התורה הוא לימוד התורה של תינוקות של בית רבן, ודאי זוכה שיתקיים העולם על ידו.

ועל כן כל אותם האנשים העוסקים במדת החסד מביאים שמחה בעולם, לפי שנמשך על ידם מדת החסד והרחמים בעולם, 'ברענגט ער דאך אראפ חסד אויף דער וועלט, אז ער ברענגט אראפ חסד ווערט דאך נתהפך דער מדת הדין למדת הרחמים, מיט דעם ווערט עס א זמן שמחה'. נמצא עולה מן האמור כי אין כוונת השמחה על אודות התבואה שאסף והכניס לתוך ביתו, אלא על מה שנתהוה על ידו חסד ורחמים בעולם. ולזה תלתה התורה הקדושה חג הסוכות בזמן אסיפת התבואה.

ומעתה יש לומר, שעל כן סיבב הקב"ה הנהגת העולם על דרך זה, שאם רוצים להקים מקום תורה צריכים להגיע למדת חסד וטובם של מחזיקי תורה, ולא יהיה לנו היכולת להתקיים בלי זה, דלכאורה הדבר תמוה

ח

עשירות הנמשכת מידו של הקב"ה בעצמו
לא שייך לגרום שום דבר רע

ואולם ישנו שפע עשירות שהוא סוג
אחר לגמרי, והוא מי שזכה
לשפע עשירות הניתן לו מאת הבורא
יתברך, הנה בעשירות כזה יכול האדם
להיות בטוח בנפשו כי שפע העשירות
לא יטה את לבו לסור מדרכי הבורא
ב"ה, כי הלא מאתו לא תצא הרעות
(איכה ג, לח), ואין לך רעה גדולה מזו
שיסור האדם מאחרי הבורא ב"ה,
ובהיות כן אין ספק בדבר אשר שפע
העשירות הניתן לאדם מאת הבורא ב"ה
המשפיע אליו בחן ובחסד וברחמים
כסף וזהב לרוב, ודאי ישמרהו הקב"ה
שרוב העשירות לא יזיק לנפש האדם
לעבוד את השי"ת, ועל זה נאמר (משלי
י, כב) ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף
עצב עמה, עי"ש.

והנה מצינו על מצות נטילת לולב
שהיא מסוגלת להשפיע שפע של
עשירות גדולה, כדאיתא במדרש (ויקרא
רבה ל, א) על הכתוב (ויקרא כג, מ) ולקחתם
לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו',
אמר רבי אבא בר כהנא משכר לקיחה
אתה למד שכר לקיחה, במצרים נאמר
(לעיל יב, כב) ולקחתם אגודת אזוב, וכי
כמה הוא דמי שוויו של אזוב, הלא אין
שוויו יותר מד' מנה, ובזכות מצוה זו
זכו ישראל לירש את ביזת הים, ביזת

ואפשר לומר עוד בביאור הענין
שהתורה קורא את שם היו"ט
'חג האסיף'. ויתבאר על פי מה שכתב
באלישיך חק' (דברים ח, ג), כי הנה מודעת
זאת שיש שני מיני נסיונות הפכיים
בעולם, א' הוא נסיון העוני, והב' הוא
נסיון העושה, והנה אף כי נסיון העוני
הוא נסיון קשה ביותר, שהרי עניות
מעברת על דעת קונו (עירובין מא:), עם
כל זה נמנו וגמרו שגדול נסיון העושה
עוד יותר מן העוני, כמו שמצינו
שהכתוב הזהיר על נסיון העושה
דייקא באומרו (דברים ח, יב) פן תאכל
ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת, עכ"ד.

אכן יתכן הדבר להיות לאדם שפע
העשירות ועם כל זה לא יהיה
בהם שום נסיון כלל לסור מדרך ה',
והיינו כמו שכתב ב"ק אאמו"ר זללה"ה
בקדושת יום טוב (בהשמטות לפ' ויצא) בשם
ספרי קודש (עיי' ערבי נחל פר' וישב) שכל
עיקר נסיון העושה הוא רק בעשירות
הנמשכת על פי מערכת השמים, אשר
מזל האדם גרם לעשירות, על זה הוא
שאמרו שנסיון גדול יש בדבדב, כי רוב
העשירות עלול להטות את לב האדם
לסור מן דרך החיים, ועל זה הוא
שנאמר (קהלת ה, יב) יש עושה שמור
לבעליו לרעתו.

ועל פי זה יתבאר המכוון במה שאמר
הכתוב וחג האסיף בצאת השנה
באספך את מעשיך, כלומר שבימי
חג הסוכות אשר בו מקיימים מצות
לקיחת לולב, על ידי כך זוכים
להמשיך שפע של עשירות גדולה מה
שהקב"ה משפיע בעצמו בזכות קיום
המצות, ומהאי טעמא קורא הכתוב את
שם החג בשם 'חג האסיף', מאחר כי
על ידי מצות החג הלזה זוכים לאסיפת
ממון ושפע הרכוש הבא ממקור קדוש
ומטהור, שחרי זה הניע אליו מאת
הקב"ה בעצמו אשר הוא מקור הברכה,
על כן שפיר ראוי לקרוא בכך את
שם החג.

(ב' דסוכות שנת תשכ"ה לפ"ק;
דברי יואל מועדים חג הסוכות אות מט)

סיחון ועוג, ביזת שלשים ואחד מלכים,
אם כן יש לדון קל וחומר שבלקיחת
הלולב שהוא עולה הרבה יותר מן
האזוב וכמה מצות יש בו, על אחת
כמה וכמה שבזכות מצוה זו יתברכו
ישראל בשפע של עשירות גדולה, ע"כ.

נמצא עולה מדבריהם ז"ל כי על
ידי מצות לקיחת לולב, זוכה
האדם להשפעת עשירות מאת הבורא
ב"ה, ומאחר ששפע של עשירות זו
מגיע אל האדם מאת הקב"ה אין מקום
לחוש שמא כרוך עמו נסיון העושר, כי
מאחר שהאדם מתברך בשפע עשירות
הבאה מאת הקב"ה בעצמו שהוא
מקור הקדושה ומטהרה, ודאי לא יגרום
עשירות זו שום נסיון להרחיק את האדם
מן הבורא ב"ה.

ט

ע"י התקשרות כל ישראל
ביחד נשפע עשירות

ואפשר לומר הכוונה, כי הנה מודעת
זאת אשר שכר מצוה בהאי
עלמא ליכא (קידושין לט:), וכתבו
הקדמונים (תומר דבורה פרק א ד"ה הח'
יכבוש עונותינו), לבאר טעמו של דבר, כי
הנה המצוה היא דבר רוחני, אשר על
כן ראוי שגם שכר המצוה יהיה שכר
רוחני דייקא, כי לא יתכן לשלם המצוה

עוד אפשר לומר בטעמו של דבר
שחג הסוכות נקרא בתורה 'חג
האסיף', ויתבאר על פי מה שפירשנו
מה שאמרו בגמ' נדרים (לח.) אמר ר'
יוחנן אין הקב"ה משרה שכינתו אלא
על גבור ועשיר וכו', וכולם ממש,ה,
עשיר שנאמר (להלן לה, א) פסל לך,
פסולתן שלך יהא.

ו**כתב** היפה תואר שאין הכוונה על רשעים עוברי עבירה, אלא הכוונה היא על דרך שאמרו ז"ל אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון, והיינו אותם אנשים שאינם עושים מעשים טובים, ומכל מקום פרושים הם מן החטא עכ"ל. אכן המצות שלהם דומים לרמון לאשר אינם מקיימים את המצות בתכלית השלימות אלא הם מעורבים במחשבות טובות ורעות, כפי מה שנתבאר למעלה בדברי הישמח משה.

ו**מעתה** אפשר לומר שע"י האגודה והתקשרות עם אותן בני אדם תצמח טובה לכל סוגי האנשים, כי הנה לריקנים ודאי **תצא** טובה מכך, **שבאמצעות** התקשרותם עם הצדיקים **יבואו** אלו ויכפרו על אלו, ולעומת זאת גם לצדיקים יש להם צורך ותועלת בהתקשרות זו, כי לולא זאת לא יגיע להם שום שכר בעולם הזה, שהרי שכר מצותיהם שמור וצפון להם לעולם הבא, ואם כן איפוא יש להבין **הא כיצד יהיו יכולים להתקיים בעולם הזה, והלא יש צורך בעולם הזה בהשפעת ממון לצורך מצות ומעשים טובים, אמנם על ידי שהם מתקשרים עם בני אדם שעושים מצות שלא לשמה, שמקבלין שכרן בעולם הזה, באמצעות האגודה עמהם נמשך השפעת טובת העולם הזה גם לצדיקים.**

ו**מעתה** אתי שפיר טעם שנקרא יו"ט סוכות חג האסיף, כי על ידי המצות שעושים ישראל בנטילת

בדברים גשמיים אשר אינם חשובים מאומה לעומת ערך יקר המצוה. עכ"ל.

אכן במה דברים אמורים כאשר האדם מכוון לקיים את המצוה בכוונה זכה צלולה וברורה למען כבוד השי"ת, ולא נתערב בדעתו ומחשבתו איזה פניה גשמית, על כן שפיר ראוי לקבל שכר רוחני על קיום המצוה. מה שאין כן אנשים פשוטים שמתערב בדעתם ומחשבתם בעת קיום המצוה איזה פניה גשמית, אזי שפיר נכון הדבר שיקבלו שכרם בעולם הזה, מאחר שגם מעשה המצוה לא היתה בכוונה זכה צלולה וברורה למען ה', אלא היתה מעורבת בטוב ורע.

והיינו על דרך שפירש ק"ז ולה"ה **בישמח משה** (פ' בראשית ופ' תולדות) הכוונה במה שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות נז.) אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון, אשר הכוונה בזה היא, שכשם שהרמון מעורב אוכל עם פסולת, כך המצות של הריקנין יש בדעתם ומחשבתם תערובת טוב ורע. עכדה"ק.

והנה מובא במדרש רבה פ' אמור (ל, יב) שהארבעה מינים מכוונים על ארבע כתות שישנם בקרב ישראל, אתרוג רומז על הצדיקים שיש בהם תורה ומעשים טובים וכו', וערבה רומז על אותן בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים, אמר הקב"ה, לאבדן אי אפשר, אלא יוקשרו כולם אגודה אחת והם מכפרים אלו על אלו. עכ"ל.

והשפעת הברכה באסיפת התבואה גם לצדיקים, והבן.

(חג הסוכות שנת תשי"ט לפ"ק;
דברי יואל מועדים קהלת אות יב)

ד' מינים שכלולב, והיינו שמתקשרין ומתאספין יחד ארבע הכתות שבישראל, על ידי התקשרות זו נצמח טובה לכל ישראל, שנמשך על ידי כך שבר גשמי

י

הסימן על הנאולה העתידה שמתחילה יבוא אליהו הנביא לבשר את הנאולה

שולח מלאך, ולא הקפיד משה רבינו כלל בדבר, דא האט ער זיך גארנישט וויסנדיג געמאכט, האט ער גארנישט מתפלל געווען, ער האט גארנישט דערקעגן געזאגט, ער האט עס מקבל געווען, דא זעט אויס ער איז צופרידן געווען, וראוי לתת לב להבין החילוק ביניהם.

ואפשר ליישב ולבאר את הענין, על פי מה שראיתי דבר פלא בדעת זקנים לבעלי התוספות, לפרש את הכוונה במה שאמר הקב"ה הנה אנכי שולח מלאך לפניך, שכאן רמוז השי"ת למשה רבינו סדר הנאולה העתידה, שלפני ביאת המשיח יבוא אליהו הנביא שעלה בשמים ונתעלה להיות מלאך ה', וישלח אותו הקב"ה לבשר לנו את הנאולה העתידה, כמו שאמר הכתוב (מלאכי ג, כג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, עכ"ה.

הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינתי (כג, כ). הנה ראוי לתת לב להבין איזה תועלת יש בשליחות המלאך, כי הלא בעת ההיא היה הקב"ה בעצמו הולך לפניהם בעמוד אש וענן לשמרם בדרך, וגם בלאו הכי הרי מקרא מלא דיבר הכתוב (תהלים קכא, ד) הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל, ואם כן איפוא יפלא הדבר מפני מה הוצרך הקב"ה לשלוח מלאך לפניהם לשמרם בדרך.

עוד העיר בספר מגיד מישרים למרן הבית יוסף ז"ל, כי הנה לא מצינו בפרשה זו שהקפיד משה רבינו על הדבר, ואילו בפרשת כי תשא מצינו שלאחר החטא אמר לו השי"ת (להלן לג, ב) ושלחתי לפניך מלאך, הקפיד משה רבינו בדבר ואמר (שם, טו) אם אין פניך הולכים אל תעלינו מזה. והרי כאן הוא לפני החטא ואמר לו השי"ת הנה אנכי

שנות הגלות על ביאת משיח צדקינו, למען לא נפול חלילה ברשת הטעות על ידי איזה משיח שקר, שאם הוא המשיח שאנו מחכים עליו צריך לבוא בתחילה וראש אליהו הנביא לבשרינו על הגאולה, מ'פרענט איין די קינדער זאלן וויסן, אז מ'וועט זען פריער אליהו'ן דעמאלטס איז א גאולה, און טאמער איז נישטא פריער אליהו איז דאס שקר'. עכ"ד.

ועל פי הדברים האלה יש לומר הרמז במה שאמר הכתוב הנה אנכי שולח מלאך לפני, והיינו אליהו הנביא כאמור, וסימן זה יהא מסור בידך לשמך בדרך, למען יעלה בידינו לשמור את דרכינו שלא ניפול ברשת של איזה משיח שקר, 'ער זאל דיך אפהימן וואספארא דרך מ'וועט גיין, מ'זאל נישט אריינפאלן אין שקר', ועל ידי כך נזכה למה שאמר הכתוב ולהביאך אל המקום אשר הכינותי, היינו בית המקדש כענין שאמר הכתוב (לעיל טו, יז) מקדש ה' כוננו ידיך.

(ס"ג פרשת משפטים - שקלים)
שנת תשי"ח לפ"ק

ולפי דבריהם ז"ל מובן שפיר הטעם שלא הקפיד משה בדבר זה, שכן משה רבינו ע"ה היה יודע כי זאת היא הסימן על הגאולה העתידה, שמתחילה יבוא אליהו הנביא לבשר את הגאולה, כפי מה שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, על כן לא היה לו על מה להקפיד בדבר זה כי דבר זה הוא הכרח נמור, ס'איז דאך לא סגי בלאו הכי, פאר אלעמען מוז קומען אליהו, ווארן דאס איז דאך דער סימן פון די גאולה'.

והיינו כפי הידוע מה שכתב מהר"ל מפראנ (בהגדת דברי נגידים) לבאר את הענין שפותחין את הדלת בליל התקדש חג הפסח לפני אמירת שפוך חמתך, שהכוונה בזה לפרסם בפני בני ביתו ולהשריש בלב הילדים שהגאולה העתידה תלויה בביאת אליהו הנביא מקודם שיבוא לבשרינו על הגאולה העתידה, והתגלותו של אליהו הנביא היא האות מן השמים על ביאת המשיח, והרי זה יסוד אמת ועיקר גדול ליסוד האמונה בביאת המשיח, אשר אנו מצפים ומחכים בכל

יא

העובדים את השי"ת זוכים לשמירה עליונה מן השמים שריבוי
אכילה לא יזיק להם ולא יבואו על ידם לשום מחלה שבעולם

כפי הראוי, שומרים עליהם מן השמים
שלא יבואו עליהם נגעים ומחלות מצד
אכילתם. וזה אפשר לומר ביאור כוונת
הכתוב, ועבדתם את ה' אלקיכם, ובזכות
זה משגיחים עליכם מן השמים, וברך
את לחמך ואת מימך, שאע"פ שיאכלו
וישבעו לרוב עם כל זה לא ישלטו
בהם כל מיני נגעים ומחלות ח"ו,
ולא יזיק להם ריבוי אכילה ושתיה,
ולא יבואו על ידם לשום מחלה
שבעולם, והיינו שאמר והסירותי מחלה
מקרבך.

(דברי יואל פרשת תזריע עמוד שנח)

ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את
לחמך ואת מימך והסירותי
מחלה מקרבך (כג כה). אפשר לפרש
הכוונה, כי הנה מודעת זאת שנגעים
באים על ידי ריבוי אכילה ושתיה,
שעל ידי כך מתהווה ריבוי דם בגוף
האדם, וזה גורם מצד הטבע שהאדם
לוקה בצרעת, וכמו שאמרו בגמ'
(בכורות מד:) ריבוי דם מביא נגעים,
וכמו כן הרבה מחלות שבעולם נובעים
מריבוי אכילה ושתיה.

אמנם נראה, כי הנה בעת שבני
ישראל עובדים את השי"ת

יב

כדי שיוכל האדם להורות לבניו ולתלמידיו את דרך ה' צריך
להתברך בעשירות גדולה כדי שיתקבלו דבריו בלבבם

להבין קישור וסמיכות הכתובים זה
אל זה.

ואפשר לומר הכוונה על דרך מה
שכתב החתם סופר (בהקדמת
פתוחי חותם לשו"ת י"ד) לפרש הכתוב

לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את
מספר ימך אמלא (כג, כו). כתב
הבעל המורים, במסורה ג' 'אמלא', את
מספר ימך אמלא, ואידך ואוצרותיהם
אמלא (משלי ח, כא), ואידך ופי אמלא
תוכחות (איוב כג, ד). וראוי לתת לב

ובנות, ועל ידי זה 'את מספר ימין אמלא', ר"ל שיהיה לך אריכות ימים ושנים בעולם הזה, ואף על פי שכבר השלמת את נפשך בעולם הזה מאז ומקדם, עם כל זה תאריך עוד ימים רבים על פני האדמה למען תוכל לגדל ולחנך את הילדים לתורה ויראת שמים.

ועל פי הצעה זו יתבאר כוונת המסורה, כי הנה יש עוד עצה אחרת לאריכות ימים, והיא כאשר האדם מוכיח לעם ה' את דרכי ה'. והיינו שהביא בעל המסורה את הכתוב 'ופי אמלא תוכחות', למען ישמעו וילמדו ליראה את ה', ועל ידי כך יזכה האדם להאריך ימים ושנים בטוב ובנעימים בעולם הזה.

אמנם כדי שיהיו דבריו מתקבלים על לבות השומעים, צריך להתברך בעשירות, וכפי מה דאיתא בגמרא (חולין קלד:) על הכתוב (ויקרא כא, י) והכהן הגדול מאחיו, שהוא גדול מאחיו בנוי בחכמה ובעושר וכו', מנין שאם אין לו שאחיו הכהנים מגדלים אותו משלהם, תלמוד לומר 'הגדול מאחיו', גדלהו משל אחיו. ע"כ. כי על ידי כך יוכל להשמיע בפניהם דברי תוכחה להורות לפניהם את דרך ה', והיינו שאמר 'ואוצרותיהם אמלא', שיתברכו עשירות גדולה, ועל ידי כך יעלה בידו להורות לפני עם ה' את דרך ה' במישרים.

(דברי יואל פרשת משפטים עמוד קסט)

(דברים כח, יא) והותירך ה' לטובה בפרי בטןך, דהנה הרמב"ם ז"ל כתב באגרת לבנו (קובץ תשובות הרמב"ם ואגרותיו, אגרות הרמב"ם מ, א) אשרי מי שחתמו ימיו במהרה. כי לכל אדם בישראל הוטל עליו מה לתקן בעולם הזה בשמירת תורה ומצות, וכאשר עלה ביד האדם להשלים את כל המוטל עליו אזי השלים את ימיו ושנותיו עלי אדמות, ועל זה כתב הרמב"ם אשרי לו כי כל זמן שהאדם בעולם הזה עלול להיכשל בדבר עבירה ולקלקל בנפשו, על כן אשרי מי שהשלים את ימיו במהרה ויצא בשלום מן העולם הזה. ע"כ.

אך לכאורה יפלא הדבר כי הלא עינינו רואות כמה אנשים צדיקים גדולים בתורה וביראה כי גם המה ינוכח בשיבה טובה, ובלי ספק כבר השלימו נפשם בימי נעורם, ומדוע יתהלכו עדיין עלי אדמות. אכן הענין הוא כי מאחר שיש להם בנים או תלמידים הקרויים בנים, והם מלמדים להם ארחות ישרים לכן מניח אותם השי"ת בעולם הזה אף לאחר שכבר השלימו את נפשם בעולם, והוא למוכת זרעם אחריהם למען יוכלו ליהנות מאור תורתו. וזה שאמר הכתוב 'והותירך ה' לטובה' בעולם הזה, אף לאחר שכבר השלים את נפשו בעולם, והטעם לזה הוא בעבור 'פרי בטןך', עכ"ד.

ועל פי דבריו יתכן לפרש את הפסוק 'לא תהיה משכלה ועקרה בארצך', והיינו שתזכה להוליד בנים

כדי שיתקיימו המוסדות כראוי יתברכו
אנשי שלומינו בשפע עשירות רב

הכרוכות בקיום המוסדות. ברם דא
עקא שהרי 'ופי אמלא תוכחות', כלומר
מאחר שאנו משמיעים דברי מוסר
ותוכחה שאין העולם רוצים לשמוע,
ומשום כך המה עומדים לנגדינו ואינם
מסכימים לתמוך במוסדות שלנו, אם
כן איפוא יפלא הדבר הא כיצד יעלה
בידינו לכלכל את הוצאות הגדולות
הכרוכות בקיום המוסדות.

לכן אמר הכתוב 'ואוצרותיהם אמלא',
שיצו ה' את ברכתו וימלא
אוצרותיהם של יראי ה' בשפע רב,
שישפיע לאנשי שלומינו להיות להם
שפע של עשירות גדולה, עד שנוכל
בעצמינו לתמוך ולהחזיק את המוסדות
הקדושים, ולא נצטרך עוד לתמיכה
מאותן האנשים העומדים מחוץ למחנינו.

(דרשה להחזקת המוסדות, מוצש"ק
פרשת משפטים שנת תשי"ח לפ"ק)

ועל סגנון זה אפ"ל עוד בביאור
כוונת המסורה, כי הנה כבר
פירשנו מה שאמר הכתוב 'לא תהיה
משכלה ועקרה בארצך', דהיינו שתזכה
להוליד בנים ובנות, ועל ידי זה 'את
מספר ימך אמלא', ר"ל שיהיה לך
אריכות ימים ושנים בעולם הזה,
ואע"פ שכבר השלמת את נפשך
בעולם הזה, עם כל זה תאריך עוד
ימים רבים על פני האדמה למען תוכל
לגדל ולחנך את הילדים לתורה ויראת
שמים.

ברם מאחר שזכינו להתברך בבנים,
הרי אנו צריכים להקים בשבילם
מוסדות התורה ובתי חינוך, אשר כל
אלה עולים להון תועפות, אם כן
איפוא היה מן הראוי לבקש תמיכה
ועזרה מן האנשים העשירים שבעולם,
למען נוכל להמשיך עם הוצאות

יד

על ידי סיוע לת"ח העוסקים בתורה להחזיקם ולהחיותם
בכבוד יחשב לנו בזה כאילו קיימנו את כל מצות התורה

עמהם ויחשב להם בזה כאילו גם הם
עלה בידם לקיים את כל מצות התורה,
ובאמצעות זה יוכלו 'לשמוע' את
כל התורה כולה במעמד הר סיני, כי
אף אם לא יהיה סיפק בידם לקיימן
בעצמן, מכל מקום יחשב להם כאילו
קיימו ועשו הכל בעצמם, כי מאחר
שהטריחו בנפשם לסייע אותן התלמידי
חכמים, יחשב להם בכך כאילו קיימו
ועשו את כל מצות שבתורה.

ולפי זה אין להקשות הא כיצד אמרו
ישראל נעשה ונשמע, כי הלא
באותה שעה עדיין לא היו יודעים
כלל מה עתיד הקב"ה לצוות עליהם,
כי האמת הוא שכאשר קיבלו על
עצמם לתמוך ולסייע בידי העוסקים
בתורה להחזיקם ולהחיותם, שוב אין
להם להתיירא שמא לא יוכלו לקיים
חלק מן המצות, כי על ידי התקשרות
עם הת"ח מעלה עליהם הכתוב כאילו
קיימו ועשו את כל מצות התורה
בתכלית השלימות הראוי.

(דברי יואל תנינא פרשת במדבר, עמוד רטו-רטז)

ויקח ספר הברית ויקרא באזני
העם ויאמרו כל אשר דיבר
ה' נעשה ונשמע (כד, ז). יש להבין
ביאור הטעם שהקדימו ישראל נעשה
לנשמע. והא כיצד קבלו ישראל על
נפשם לעשות ולקיים את המצות טרם
ישמעו מה שיצטוו.

ויתכן לבאר את המכוון על פי מה
דאיתא בגמרא (בבא בתרא ט.)
אמר רבי אלעזר גדול המעשה יותר
מן העושה, שנאמר (ישעיה לב, יז) והיה
מעשה הצדקה שלום. ופירש"י מעשה
הצדקה, טורח המעשים את חבריהם,
עיי"ש. הרי לך מזה שענין 'המעשה'
מורה על הפעולה אשר יעשה האדם
לסייע את חבריו שיוכל לקיים מצות
ומעשים טובים.

ועל פי זה יתכן לומר הכוונה במה
שאמרו ישראל 'נעשה', היינו
דמתחלה קיבלו על עצמן להחזיק את
ידי התלמידי חכמים העוסקים בתורה
הקדושה למען יוכלו לעסוק בתורה
מתוך הרחבה, ועל ידי זה יתקשרו

מי שמקיים את מצות הבורא באהבה ובחשק ובשמחה לאחר שעלה בידו לקיים את המצוה משיג יותר ומשתוקק יותר

את המצוה, עדיין הם רוצים להמשיך בקיום המצוה, ואדרבה באותה שעה ניתוסף להם השתוקקות גדולה ויתירה לקיים את המצוה ההיא, יען כי לאחר שעלה בידו לקיים את המצוה זוכה להשיג ולהבין יותר ויותר ענין קדושת המצוה, ומתוך כך מתעורר האדם יותר ויותר בחשק וצמאון לקיים את המצוה.

וזהו הענין שאמרו בני ישראל נעשה ונשמע, כי לפני קבלת התורה נתעלו בני ישראל למדרגה העליונה לעשות ולקיים את מצות הבורא ב"ה ברוב השתוקקות ושמחה, על כן ענו ואמרו כל אשר דיבר ה' נעשה, היינו אחרי שנעשה המצות בפועל, ונשמע, נשתוקק יותר ויותר לשמור ולעשות ולקיים את מצות הבורא, 'נאכ'ן טון וועלן זיי האבן השתוקקות', יען כי לאחר שעלה בידו לקיים את המצוה משיג יותר כוונת טעמי המצוה, 'אז ער האט עס געטון האט ער הערשט מער השתוקקות, פארשטייט ער הערשט מער די שמועה'.

(ס"ג פרשת ויקרא - החודש שנת תשי"ח לפ"ק)

ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע. וכבר עמדו בזה כל שלטי הגבורים, הא כיצד קיבלו ישראל עליהם לעשות דבר שעדיין טרם ישמעו.

ונראה לפרש את הכוונה, כי הנה ישנם אנשים שאין להם חשק ורצון לקיים את התורה והמצות, ואף שמקיימים את המצוה מאחר שכך צוה עלינו הבורא ב"ה, אך לבם אינם עמם, ומשום כך ניחא להם כאשר יארע להם איזה אונס ואינם יכולים לקיים את המצוה, ונפטרים מחיוב המצוה שכך אמרו חכמינו ז"ל (ב"ק כח:): אונס רחמנא פטריה, 'אז ער קען נישט טון איז ער צופרידן אז ער איז פטור', כל זה מפאת שלא היה לו החשק והרצון לקיים את המצוה.

לא כן אצל אנשים כשרים המשתוקקים לקיים תורה ומצות, לא די שיש להם השתוקקות רב לפני עשיית המצות שיעלה בידם לקיים את מצות הבורא ב"ה, אלא אף גם לאחר שכבר עלה בידם לשמור ולעשות ולקיים

טז

בעת שלא עלה ביד האדם להכין עצמו לקיים מצוה
כראוי יזהר לקיימה בלי חשק וקיום המצוה יוליד בלבד
רשפי אש של אהבה להרגיש בה מתיקות ועריכות

שלימה ובהתעוררות רב, כי זאת היא
סגולת קיום המצוה אשר יוליד בקרב
לב האדם רגשי התעוררות כאלה.

ועל פי זה אפשר לומר הכוונה במה
שהקדימו ישראל נעשה לנשמע,
דהיינו שקיבלו על עצמם לקיים את
מצות השי"ת אף בעת שלא יעלה בידם
להכין עצמם לפני קיום המצוה כראוי
ולא יהיו יכולים להתעורר בנפשם
לקיים את המצוה ברגש התעוררות,
מכל מקום יכופו את יצרם לקיים
את המצוה בבחינת נעשה בלבד,
דהיינו בלי התעוררות ודביקות אל
המצוה, ועל ידי כך ונשמע, שמיעה
הוא לשון הבנה (רש"י בראשית מא, טו),
שזכות המצוה יעורר בלבבם רשפי אש
האהבה והתעוררות וחשק לקיים את
מצות הבורא ב"ה כפי הראוי בעריכות
חביבות ומתיקות המצוה.

(דברי יואל פרשת ויקרא עמוד מ)

ואפ"ל עוד בביאור המכוון שאמרו
ישראל נעשה ונשמע, על פי
הנודע מספרים הק' שלפני עשיית
מצות הבורא ב"ה צריך האדם להקדים
להכין עצמו לקראת המצוה, ולהתבונן
בלבו ובמחשבתו אודות גודל חשיבות
המצוה ועומק הכוונה וטעמי המצוה,
ומתוך כך יתלהב לכוון ויגיע לו חשק
גדול לקיים את המצוה כפי הראוי.

אמנם ראוי לדעת שאף אם אמנם
כך הוא דרך המעולה בעבודת
השי"ת, ברם לאו כל העתים שוות,
ויש לפעמים שאין לאדם היכולת
להכין עצמו במחשבה תחלה לפני
קיום המצוה, ואפילו בעת כזאת חייב
האדם לקיים את מצות הבורא ב"ה
כמצות אנשים מלומדה בלי התעוררות
תחילה לפני קיום המצוה, ורק אחרי
קיום המצוה ירגיש בנפשו כי בוער
בקרב התלהבות לקיום המצוה בכוונה

כאשר ניכר על האדם בעסקו בשווקים ורחובות
שלפני זה היה יושב בבית המדרש ועוסק בתורה הרי
זה מקדש שם שמים יותר מן העוסקים בתורה

שם לעסוק בתורה ותפילה ושאר
דברים שבקדושה, וכל זמן שהאדם
יושב בבית המדרש ועוסק בעבודת
השי"ת הרי הוא מוקף בשמירה מעולה
להנצל מכל הנסיונות המתרגשות לבוא
בעולם, שהרי בבתי כנסיות יש השראת
השכינה כאמרם ז"ל (סנהדרין לט.) כל בי
עשרה שכינתא שריא, וכמו כן כאשר
עוסקים בתורה בבית המדרש השכינה
שורה שם כמו שאמרו בגמ' (ברכות ו.).
אבל בשעה שפונה לצאת לרחובות של
עיר לעסוק בעניני משא ומתן, נשתנה
הדבר מן הקצה אל הקצה, ומסתלקת
מהם השכינה, ובאחת הוא מוצא את
נפשו מוקף עם כל מיני נסיונות קשים
שבעולם, והיצר הרע אורב עליו ומנסה
להכשילו בכל צעד ושעל מכל עבר
ופנה, עד שהוא שרוי בסכנה עצומה
ביותר שלא ילכד ח"ו במכמורת היצר
הרע.

והנה אי אפשר לאדם להיות בבתי
כנסיות ובתי מדרשות תמיד
בכל עת, בהיות כן נמצא כי היציאה
מבית הכנסת דומה לכאורה לחורבן
בית המקדש, אך זה אי אפשר לומר
שהרי קיימא לן מעלין בקודש ואין
מורדין. אכן האמת הוא כי עיקר
תכלית בתי כנסיות ובתי מדרשות

ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע.
איתא במסורה ג' 'ונשמע',
נעשה ונשמע, ואידך (להלן כח, לה)
ונשמע קולו בבואו אל הקודש לפני ה'
ובצאתו ולא ימות, ואידך (אסתר א, כ)
ונשמע פתגם המלך אשר יעשה בכל
מלכותו. הנה ראוי לתת לב להבין
קישור וסמיכות הכתובים האלה.

ואפשר לבאר המכוון, בהקדם מה
שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות ח.)
אמר ליה רבא לרפרם בר פפא
לימא לן מר מהני מילי מעלייתא
דאמרת משמיה דרב חסדא במילי דבי
כנישתא, אמר ליה הכי אמר רב חסדא
מאי דכתיב (תהלים פז, ב) אוהב ה'
שערי ציון מכל משכנות יעקב, אוהב
ה' שערים המצויינים בהלכה יותר
מבתי כנסיות ומבתי מדרשות. ע"כ.
ויש להבין, דמאחר שרבא שאל לומר
מילי מעלייתא בעניני בית המדרש,
א"כ איפוא יפלא הדבר שהשיב לו
רפרם בדבר החשוב עוד יותר מבית
המדרש, ונמצא שהקטין מעלת בתי
הכנסיות ובתי מדרשות באומרו שיש
עוד דבר הגדול מהם, אם כן נמצא
שאין זה תשובה מעין השאלה.

אכן ביאור הענין הוא, כי הנה בית
המדרש הוא מקום שמתאספים

אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה, ר"ל כאשר יזהר האדם בעת צאתו דרך השער לדקדק שם בחוצות העיר על כל פרטי הלכה, ולא יקל לנפשו ח"ו להיות נתפס בעצת יצרו הרע בנדנוד קלה, הוא זוכה לחיבה גדולה ויתירה מכל אותם היושבים בבתי מדרשות כל היום, ונמצא כי שפיר אמר לו ממילי מעלייתא דבי כנישתא, שהרי עיקר מעלתן ניכרת אח"כ בעת היותו חוץ לכותלי ביהכנ"ס וביהמ"ד.

וע"ז סגנון זה אפשר לבאר גם מה שאמרו בגמ' (מועד קטן טז.) פעם אחת גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק, מאי דרש (שה"ש ז, ב) חמוקי ירכיך כמו חלאים, מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר, יצא ר' חייא ושנה לשני בני אחיו בשוק וכו', שמע רבי איקפד וכו' מאי טעמא עבד מר הכי אמר ליה דכתיב (משלי א, כ) חכמות בחוץ תרונה, אמר ליה אם קרית לא שנית וכו', כדרבא דאמר רבא כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרזת עליו מבחוץ, ע"כ. ולכאורה צריך ביאור דממה נפשך אם לימוד התורה צריך להיות בסתר, אם כן יש להבין מפני מה תורתו מכרזת עליו בחוץ, והרי לאו מעליותא היא לעשות פרסום מן התורה.

אכן על פי דברינו אפשר לומר הביאור בדברי הגמרא הנ"ל כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרזת עליו מבחוץ, שהכוונה הוא על דרך שאמרנו,

הוא שיתחזק שם האדם בכח מה שעסק בתורה ועבודה בבית המדרש למען יוכל להתנהג גם ברחובות העיר בעסקי משא ומתן כדת של תורה, ולא יניח שם בקוצו של יו"ד מלעבור על דבר הלכה, ויהא ניכר עליו בעת היותו בשווקים ורחובות שלפני זה עסק בתורת ה' בבית המדרש. האיש העושה כן אין היציאה מבית הכנסת בגדר ירידה כלל, לזאת חשוב ויקר מעשה בני אדם בשווקים ורחובות עוד יותר מן אותם היושבים כל היום על התורה ועל העבודה, כי הוא גבור ואיש מלחמה שעלה בידו להיאבק ולהתגבר על יצרו ולנצח את יצר הרע.

ומישום כך שכרו הרבה מאד, שכל רגע קל אשר נזדמן דבר עבירה בידו והתגבר עליה נותנים לו שכר כעושי מצוה (קידושין לט:), ומתוך כך הוא חוזר לביתו מוקף בחבילות של מצות עד אין שיעור וערך.

לפי זה יתכן לומר שכך הוא הפירוש, רבא שאל לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דאמרת משמיה דרב חסדא במילי דבי כנישתא, ר"ל איך אפשר שיפוק לאדם תוספת מעלה לנפשו מכח מה שהיה מחובשי בית המדרש, ולא יהיה לו שום ירידה בעת צאתו מבית הכנסת. על זה השיב לו רפרם ממה שנאמר אוהב ה' שערי ציון היינו שערים המצויינים בהלכה, שער רומז על עת היציאה מבית המדרש דרך השער לרחובה של עיר, ולזה אמר כי

מבית המדרש הרי זה גורם הורדה מן הקדושה, על זה בא המסורה ללמדנו כי לא כך הוא פני הדברים, אלא ונשמע קולו בבואו אל הקודש ובצאתו ולא ימות, ר"ל שגם לאחר גמר הלימוד ופונים לצאת מבית המדרש על מנת לילך על פני חוצות בשווקים ורחובות, גם אז לא יהיה שום מיתה דהיינו נפילה מן המדריגות, יען כי התורה הקדושה שעסק בבית המדרש מעידה עליו מבחון, וניכרת על התנהגות האדם איך כל מעשיו ותנועותיו הוא על פי התורה, אם כן נמצא שאין שום ירידה בעת יציאה מבית המדרש.

ולא עוד אלא ניתוסף בזה מעלה וחשיבות גדולה יותר ממה שהיה בתוככי בית המדרש, כי על ידי זה יהיה ונשמע פתגם המלך מלכו של עולם בכל מלכותו, שיתפרסם כבוד שמו יתברך בכל העולם ויהיה מלוא כל הארץ כבודו, על ידי שיתנהגו בכל מקומות שבועולם על פי התורה הקדושה ויתקדש שם שמים לעיני כל הבריות.

(במסיבה לרגל חינוך בית הכנסת וקהל עדת יראים, ליל ב' פרשת משפטים שנת תשי"ד לפ"ק)

כי הנה האיש שעסק בתורה בבית המדרש כפי הראוי, אזי גם לאחר מכן בעת לכתו בשווקים ורחובות ניכר עליו על פי התנהגותו שהוא עסק בתורה בבית המדרש, שהכל רואים שכל מעשיו והנהגתו המה על פי התורה.

ומעתה יתבאר כוונת המסורה, כי הנה בעת שקיבלו ישראל את התורה הק' משה רבינו על הר סיני, עדיין היו צריכין לשמוע דברי תורה מחדש בכל פעם שהיו דורשין בדברי תורה, וזה אי אפשר להיות רק בתוככי בית המדרש פנימה, כמו שדרש רבי שלא ילמדו תורה בשוק.

על כן ענו ואמרו ישראל נעשה ונשמע, ר"ל שמאחר שאי אפשר לעסוק בתורה כי אם בתוך בית המדרש, על כן אמרו תחילה 'נעשה' היינו שנבנה בית המדרש כדי שנוכל לקיים בתוכו 'ונשמע', ר"ל שנוכל לשמוע שם שיעורי תורה את כל אשר דיבר ה', שכן שאי אפשר לשמוע את דבר ה' בשוק.

אך שמא יאמר האדם שאם כן נמצא שאין הקדושה תמידית ונמשכת לעד, שכן בכל עת שהאדם יוצא

